

բում տեղաւորում է Աղուանից Գլխոյ վանք կոչուած մենաստանում Աւանդութիւն կայ, որ Ս. Լուսաւորչի գլուխն յետոյ տարուել է Իտալիա ուր Նեապոլ քաղաքում պահուում է նա, ինչպէս պատմում է Զամչեանը (Ա. 635), Ս. Լուսաւորչի անուանը նուիրուած մի եկեղեցու մէջ:

Այսպէս ուրեմն կանուխ ժամանակներից ըսկսած բաժան բաժան է լինում մեր օ. Հայրապետի մարմինը. նորա նշխարների շնորհիւ կանգնում են մատուռներ և վանքեր Հայաստանում և Հայաստանից դուրս: Այդ նշխարներից մէկը՝ Ս. Լուսաւորչի ատամը՝ մի ժամանակ պահուում էր Աւագ վանքում: Թէև այժմ մատուռը չկայ, սակայն մնում է տուփը՝ որ մի նշանաւոր հնութիւն է համարուում և կոչուում է Տեղ-տափ կամ ըստ Ինձինձեանի՝ Գեղ-թափ: Սա ձեռքի մը չափ մոխրագոյն փայլուն քար է, ասում է Գար. վ. Սրուանձտեան. նորա վերայ նուրբ արուեստով քանդակուած կայ երկու արծուի յաջմէ թագաւոր, ի ձախն թագուհի և ի կեդրոն ին մասունք կամ ակն գնեւելու տեղ մը, ուր Ս. Լուսաւորչի ակրայն գրած են եղեր. այս գործ հիանալի և անման, կաւանդեն թէ Կոստանդիանոս ընծայած է մեր Տրդատին կամ Սեղբեստրոս՝ Լուսաւորչին, Շատ անցորդք և հետադարձ, ասում է նա, յատկապէս հեռի տեղերէ եկած են զայս տեսնելու և հիացեր են, շատ ալ ջանացեր են արծաթով կամ այլ և այլ խոստմամբ և հատուցմամբ հանել զայն վանքէն, ինչպէս նաև հնարքներ ու հրապոյր ի գործ գնելով, սակայն չեն յաջողած: Այս հնութեան համար Ինձինձեանը գրում է այսպէս Գեղթափ կոչեցեալ վէմ, յորում փորագրեալ կան չորք աւետարանի չքոր սրբոյն Սեղբեստրոսի ասեն տուեալ ի պարգև Լուսաւորչին: Երկու նկարագրութիւններն * իրար չեն բռնում: Երևում է, որ երկուսը միևնոյն բանի վերայ չեն խօսում:**

Կ. Կ.

(Ըն շարունակուել)

* Թոր. Աղբ. Բ. 57. Ինձ. Աշխարհագր. Ա. 104.

** Լեւոնտանի նիւղ նախկուպոսի մօտ էլ մի մատուց եղել է այն է Ս. Լուսաւորչի մատու: Առասպելական տեղեկութեան նայելով, կարելի է կասկածել մատուցի իսկութեան վերայ: Տես Բոնի Միլուիլին, 25:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԳՐԱՆԻԿՈՆ.

ԿԵՐՈՒՄ ԵԿԵՂԵՑԻ

— Ջարմանալի եռանդ է ցոյց տալիս կաթովիկ եկեղեցին ԺԹ. դարավերջին, այդ եռանդը նկատելի է մարդկային գործունէութեան և կեանքի բոլոր ասպարէզներում: Ինչպէս կարող են վկայել մեր քրոնիկոնների ընթերցողները, «Կաթովիկ տարեգրութիւն» կոչուող շարաթաթերթը իւր վերջին համարում ծանօթացնում է մեզ «միջազգային, գիտական, կաթովիկ համաժողովների» հետ և հրաւեր է կարգում մասնակցելու Գ. համաժողովին, որ պիտի տեղի ունենայ 1897 թ. օգոստոսի 9—12 Ն. Տ.

Այդ համաժողովների զաղափարն յղացել է 1885 թիւին մի ֆրանսիացի կանոնիկոս, որ ունեցել է և իւր զօրաւոր հակառակորդները, Առաջին համաժողովը տեղի է ունեցել Փարիզում 1888-ի ապրիլի 9-ին, երկրորդը կրկին նոյն տեղում 1891-ին և երրորդը Բրիւսէլում 1894-ի 3—8 սեպտեմբերի, Համաժողովների գործնական յաջողութիւնը ապացուցել է զրա անհրաժեշտութիւնն և այժմ կաթովիկ եկեղեցու բարձրագոյն հեղինակութեան պաշտպանութեամբ նախապատրաստուում է չորրորդ համագումարը, Առաջին ժողովին մասնակցել են 1605 կաթովիկ գիտնականներ և գիտութեամբ հետաքրքրուողներ, երկրորդին 2294, երրորդին 2538 անձինք աշխարհիս բոլոր կաթովիկ երկրներից, Մասնակցողների մէջ են եղել կաթովիկ հռչակաւոր գիտնականները, Առաջին համաժողովի աշխատութիւններն հրատարակուել են երկու մեծ հատորով, երկրորդին ութ և երրորդին ինն, որոնց մէջ մարդկային գիտութեան բոլոր ճիւղերի մասին հետազոտութիւններ են եղել:

Ինչ է արդեօք կաթովիկ համաժողովների նպատակը, Ահա թէ ինչպէս է որոշում այդ նպատակը կաթովիկ թերթը, Համաժողովների նպատակն է գիտութեան հոգի վերայ համախմբել բոլոր այն կաթովիկներին, որոնք իրենց հանգամանքների և ընդունակութեան չափով հետաքրքրուում են գիտական հետազոտութիւններով, Կարեւոր և անհրաժեշտ է, որ կաթովիկ գիտնականները միմեան բոլոր իրենց պաշտօնակիցների հետ զանազան ասպարէզներում, սրա հետ միասին անհրաժեշտ է, որ կաթովիկ եկեղեցու հաւատարիմ որդիք համախմբուեն գիտութիւնները յառաջ տանելու համար, Այսու պէտք է ապացուցանել կաթովիկութիւնը, որ հակառակ իւր դէմ արձակուած մեղադրանքին:

ինքն ոչ միայն հակառակ չէ, այլ և մշակող է գիտութիւններին: Այս նպատակներին զատ կաթողիկէները ցանկանում են սրանով կաթողիկէ գիտութիւն յառաջ բերել, այսինքն՝ որ գիտութեան ամէն մի մշակող և իւր կաթողիկէութիւնը վկայէ: Այսպիսի համագումարները պիտի նպաստեն նաև գիտութիւնների տարածման իրենց դաւանակիցների մէջ, որով հասարակական կեանքի մէջ կաթողիկէները պիտի կարողանան պատուաւոր դիրք բռնել և հերքել իրենց դէմ եղած հակագիտականութեան կշտամբանքները: Ինչպէս նոյն թերթն ասում է, այս համագումարների բնաւորութիւնը պիտի լինի եկեղեցու վերաբերութեամբ պաշտպանողական:

Եկեղեցու հիւրը ճշմարտութիւնն է. ոչինչ այնքան չի նպաստել մի եկեղեցու յարատեւութեան, որքան ճշմարտութեան հետազոտութիւնը կամ գիտութիւնների մշակութիւնը. եթէ արդարև այդ է կաթողիկէ համագումարների նպատակը, ուրեմն դեռ անհաճ չէ յաւիտեական ճշմարտութեան նախազգացումն այդ աշխարհակալ եկեղեցու: Պատմական անցեալը միայն կասկածոտ է դարձնում մեզ և ակամայից յիշում ենք եղուիտական գիտութեան շրջանը: Արևելքի խաւարում ապրող եկեղեցիների համար, որոնք դեռ իրենց գոյութեան համար պիտի կռուեն, հարկաւ վաղաժամ է գիտնական համագումարների խնդիրը, բայց ոչ ներքին ամրութեան և հին կազմակերպութեան պահպանութեան համար կարևոր ժողովները, Կաթողիկէ եկեղեցին չը նայելով իւր ահագին ուժին, շարունակ կապուրուում է նորանոր մտքերի չիմամբ. ամէն մի կաթողիկէ երկրի եպիսկոպոսունք գոնէ տարէնք մի նուագ հաւաքուում են և ամբողջ մի տարուան միատեսակ գործունէութեամբ ծրագիր են կազմում: Ժամանակ չէ արդեօք մեզ էլ հոգալ այդ մասին:

— Քրիստոսիայում այս տարի պիտի տօնուի Կլովիսի մկրտութեան ԺԳ. դարեակը: Քրիստոսիայի թագաւոր Կլովիսը 496 թուի 25-ին գեկտեմբերի մկրտուեց Ռէյմս քաղաքում և քրիստոնէութիւնն այդ օրուանից տէրութեան կրօն դարձաւ Քրիստոսիայում: Անաստաս պապը ուրախացած այս դարձի վերայ, Քրիստոսիան անուանեց եկեղեցու անդրանիկ դուստրոս որ ապա մշտական մակդիր դարձաւ Քրիստոսիական եկեղեցու, Լեոն ԺԳ. պապն առաքելական օրհնութիւն է աւղարկել Ռէյմսի եպիսկոպոսին և յորդորել է ամենայն ջերմեռանդութեամբ տօնելու այդ մեծ հանգէսը, որ արդէն սկսուել է մի հանդիսաւոր պատարագով ապրիլի 6-ին:

— Հռովմում մեծ պատրաստութիւններ են տեսնուում տօնելու առաջիկայ յունիսի 21-ին

Լեոն ԺԳ. պապի առաջին անգամ հաղորդուելու 75-ամեակը: Յայտնի է, որ կաթողիկէ եկեղեցին երեսններին չէ հաղորդում, այլ Ե. հաղորդութեան արժանացնում է միայն որոշ հասակի պատանիներին և այն էլ դաւանական բնութիւնից յետոյ: Այս առաջին հաղորդութիւնը մի տեսակ չափահասութեան և քաղաքացիութեան նշան է համարուում: Հռովմի բոլոր ազնուականները յետաձգել են իրենց բնական բնութեան առաջին հաղորդութիւնները մինչև յունիսի 21, այսպէս էլ Վատիկանից շրջաբերական է արձակուած, որ աշխարհիս ամենայն կողմերի կաթողիկէները յետաձգեն առաջին հաղորդութիւնները մինչև այդ օրը: Գունիսի 21-ին Հռովմի 470 եկեղեցիների մէջ ևս հաղորդութիւն պիտի տրուի հաւատացեալներին, որոնց հրաւիրել են այդ օրն հաղորդուելու պապի հետ միասին:

— Հռովմի պապի բերան «Օստերվատորէն» հրատարակել է Լեոն ԺԳ. -ի երկու նամակներ, որ ուղղուած են Բուէնոս—Այրէսի և Սանտագոյի եպիսկոպոսներին, յորդորելով, որ նրանք ջանք գործ դնեն հարաւային Ամերիկայի այդ երկու տէրութիւնների Արգենտինայի հասարակապետութեան և Չիլիի մէջ հաշտութիւն կայացնելու, երկու տէրութեանց կառավարութիւններն ևս շնորհակալութիւն են արել պապին այդ գործի համար:

— Անգլիական արմատականների բերան „Daily Chronicle“ հրատարակել է պապի դուանապետ ծիրանաւոր Ռամպոլլայի մի նամակը, որ վերաբերում է միջազգային խաղաղութեան մի դատարան հիմնելու խնդրին: Ահա այդ նամակի թարգմանութիւնը համաձայն „Verite“ լրագրի.

«Աշխարհիս փրկիչ Աստուծոյ տուած ամենաթանգագին պարգեւների մէջ է եւ խաղաղութեան պարգեւը: Նա այլ բան չէր ցանկանում, քան թէ խաղաղութեան թագաւորութիւնը այս աշխարհիս վերայ: Ուստի եւ գերագոյն քահանայապետը որպէս Տեղակալ խաղաղութեան յաւիտեական իշխանութեան, միշտ ծգնում է ըստ իւր կարեաց ազգերի մէջ մրաբանութիւն եւ համաձայնութիւն հաստատելու: Ահա այս իսկ պատճառաւ Նորին Սրբութիւնն, երբ տեղեկացաւ ինձինք ձեր նպատակին, որ ձգտում էք մի մշտական դատարանի հիմնադրութեան, որ վճռէր ազգերի մէջ ծագած վէճերն ու պատերազմի վտանգն հեռացնել, չը կարողացաւ ծածկել իւր գոհունակութիւնն եւ ցանկութիւն յայտնել, որ Աստուած պատկէ յաջողութեամբ այդքան գովելի ջանքերը: Արտայայտելով Ձեզ իմ տնկեթ յարգանքս զգացումները, բախտաւոր եմ կոչելու ինձ Ձեր յօ. Ժ.

Մ. Ժիր. Ռամպոլլա:

— Լեոն ԺԳ. մի նոր կոնգրակ ևս հրատարակել է արևելեան եկեղեցիների վերաբերութեամբ յատկապէս իւր կողմից «անձնական դրդմամբ» (Motu proprio): Այս կոնգրակը հռովմեական—եզուիտական ոգու ճիշդ թարգմանութիւնն է: Աչքի առաջ ու-

նենալով որ արևելեան միաբանեալ եկեղեցիք իրենց սեփական ծէսերն ունին և կառավարուում են սեփական առաջնորդներով ու պատրիարքներով, ուստի կարիք է զգացուել սերտ կապ հաստատելու այդ պատրիարքների և լատին կրօնաւորների միջև: Տեղական և լատին կրօնաւորները պիտի համաժողովներ կազմեն և եկեղեցու միութեան և բարեկարգութեան մասին հոգան: Մի՞թէ այս չէ նշանակում, որ լատինները պիտի միջոց ստանան հեղափոխութեան ազդային եկեղեցիք լատինացնելու: Պապի կոնդակն այդ նպատակն ամենեւին չէ իսկ ծածկում, կարգադրելով որ մեծ հանդէսներին լատինական ծիսով ժամերգութիւններ կատարեն, իբրև թէ միութեան կապն աւելի ամրապնդելու համար:

— Ըրբէ Լըմերն, ֆրանսիական ազգային ժողովի անդամը, ապրիլի 3-ին (Ն. Տ.) մի նամակով գիտնել էր նախկին նախարարապետ և արտաքին գործոց նախարար Լէոն Բուրժուային և հարցրել ֆրանսիական կառավարութեան կարծիքը հայկական խնդրի վերաբերութեամբ: Այդ նամակն ու նրա պատասխանը հրատարակել է ահա ֆրանսերէն «Կաթոլիկական տարեգրութեան» (Annales Catholiques) թերթը: Աւրապատուելի արքան յայտնում է, որ ինքը համաձայն նախարարապետի ցանկութեան հրաժարուում է ազգային ժողովում հարցումն անելուց և գոհանում է մասնաւոր բացատրութեամբ: Առաջ բերելով անգլիական կառավարութեան հրատարակած փոքր Ասիոյ կոտորածներին վերաբերեալ պաշտօնական զեկուցումները, Ըրբէ Լըմերն, առաջարկում է. 1. մի դեղին գրքով և կամ մի այլ իրեն նախարարին յարմար երեցած ձևով պարզել կառավարութեան կարծիքը Հայաստանում կատարուած իրողութիւնների վերաբերութեամբ, որովհետև ֆրանսիան երջանիկ կը լինի տեսնելով, որ իւր կառավարութիւնը, որ 1860 ին, Մարտինիների կոտորածներից յետոյ, կարգը վերականգնեց Ասորիքում, այսօր էլ աւելի դժուար հանգամանքներում կատարել է իւր բոլոր պարտականութիւնները: 2. ապագայի վերաբերութեամբ վստահացնել մի այնպիսի արտայայտութեամբ, որից երևում է թէ հասարակապետութիւնը շնորհիւ իւր լաւ յարաբերութիւնների ծածկաստանի հետ և գործելով վեց մեծ պետութիւնների հետ, պիտի ձեռք բերէ Բեռլինի դաշնագրութեան 61 յօդուածի ճշգրիտ գործադրութիւնը: «Այսու հասարակապետութեան կառավարութիւնը ցոյց կը տայ, որ կատարում է արևելքում ֆրանսիայի առ քրիստոնեայս ունեցած աւանդական առաքելութիւնն, որ է պաշտպանութիւն իրաւանց և արգելումն ծնշումների»:

Այս նամակին Լէոն Բուրժուան պատասխանել է

ապրիլի 14-ին: Այս քաղաքագիտական պատասխանի մեծանշանակ խօսքերն են. «Խնդրիս առիթ եղող իրողութիւնները յարուցել են մի խումբ շատ բարդ խնդիրների, որոնց վերաբերութեամբ շարունակուող բանաձեւացութիւններն ինձ ստիպում են, առ այժմ, միայնպիսի զգուշութիւն պահպանել, որ դուք գիտութեամբ կը հասկանաք (Les événements dont il s'agit ont soulevé un ensemble de questions assez complexes et les négociations dont ils continuent d'être l'objet m'imposent, pour le moment, une réserve que vous comprendrez aisément.)

Այս խօսքերին նախարարը կցում է և իւր վերկայութիւնը, թէ ֆրանսիական կառավարութիւնը՝ հաւատարիմ իւր աւանդութիւններին, պաշտպան է հանգիստնում փոքր Ասիոյ քրիստոնէից, ֆրանսիան հենց առաջին վայրկենից միացել է մեծ պետութեանց հետ սուլթանին ստիպելու, որ իւր իսկ շահու համար բարենորոգութիւններ մտցնէ հայկական գաւառներում: Այս մասին սուլթանը պարտականութիւններ է ստանձնել, որոնց իրագործումն շտապեցնելու է աշխատում կառավարութիւնը:

— Նոյն շաբաթաթերթի նոյն համարում կարդում ենք պատէր Ֆէլիքս Շարմէտանի մի նամակը, որ յայտնելով թէ ֆրանսիայում յօգուտ հայոց արդէն ժողովուել է 200,000 ֆրանկ, շնորհակալութիւն է անում, մանաւանդ Փարիզու թեմին, ուր 30,000 ֆր. է ժողովուած, հրաւիրում է կրկին և կրկին օգնութեան ձեռք կարկառել այն 80,000 հայ ընտանիքներին, որոնք անտուն, անտէր և անհաց են: Յիշատակելով այն հաղարաւոր որբերի և տխուր ու յափշտակուած կանանց վիճակը, հայր Շարմէտանն յորդորում է, մանաւանդ քրիստոնեայ մայրերին, օգնութեան հասնելու, որպէս զի հնար լինի որբանոցներում պատսպարիլ այդ ողորմելի զոհերին:

Կարիք կայ արգեօք հայ մայրերին նոյնը յիշեցնելու, Հայր Շարմէտանի հետ մենք էլ պիտի կրկնենք, որ թող այն մայրերը, որոնք Աստուծոյ օրհնութիւնն իրենց ընտանիքների վրայ բերել են ցանկանում են, ձեռք կարկառեն այդ տնանիւններին: Այս ժողովարարութիւններն ընդունուում են Paris, Bureaux de l' Oeuvres d'Orient, rue du Regard, 20:

— Թէ ինչ զգացումներով են մեզ օգնութեան ձեռք կարկառում ֆրանսիացի պատերները, պարզ երևում է „Annales catholiques“-ի մի յօդուածից, որի վերնագիրն է «հայկական խնդիր» և հեղինակն է Սէն-Սիւլպիսի սեմինարի պատմութեան ուսուցիչ Լ. Գոնդալ, Ցաւումենք, որ այդ յօդու-

ածը չենք կարող բառացի թարգմանութեամբ յառաջ բերել, բայց զրա համառօտ բովանդակութիւնն հետեւեալն է. Հեղինակը մի հակիրճ և ամփոփ հայեացք է ձգում հայի անցեալի վրայ, այժմեան նրա վիճակն յուսահատական է համարում և հօգս է քաշում թէ ո՞վ պիտի հայ եկեղեցուն ժառանգէ. հասկանալի է, որ բնական ժառանգ հայ եկեղեցու Պ. Գօնդալն Հռովմէն է համարում ԅօգուածիս մէջ կան սովորական թիւրիմացութիւններ և սխալներ, որ յատուկ են եւրոպացոյ, մանաւանդ կաթոլիկներին, որոնց աղբիւրը կաթոլիկ հայերն են. Գիտական հեղինակը կարծումէ, որ հայերը Եւտիքէսին են հետեւել Ե. դարուց սկսած և այժմ իրենց սիրով անուանումն Գրիգորեան (Grégoriens) ի պատիւ ս. Գրիգոր Լուսաւորչի, Հայոց առաջին Լուսաւորչի, Հասկանալի է, որ հազարերորդ անգամն էլ եթէ կրկնենք, որ մենք եւտիքական չենք, կաթոլիկները պիտի իրենցը կրկնեն, որովհետեւ մենք պայման չենք հպատակում Սեկան գիտական ֆրանսիացին պիտի իմանար, որ հայերի առաջին Լուսաւորչի չէր ս. Գրիգորը չէ եղել, իսկ թէ ո՞ր հայերն են իրենց սիրով Գրիգորեան անուանում, այդ մեզ յայտնի չէ. Աւելի ևս ցաւալի են յարգելի յօգուածագրի թիւր գաղափարները հայոց եկեղեցու կազմակերպութեան մասին. նա կարծումէ որ Ս. Էջմիածնի Կաթոլիկոսը, Կ. Պօլսի Երուսաղէմի պատրիարքներն ու Սսի և Աղթամարի կաթոլիկոսները միմեանց հետ անհաշտ են և անիծում են միմեանց, Կատարեալ զրպարտութիւն և հայհոյանքներ են յօգուածագրի խօսքերը. des évêques sans autorité, des prêtres sans dignité, des fidèles sans foi ou sans lumière, de l'aveu de tous, c'est une église qui s'effondre. եպիսկոպոսներ առանց հեղինակութեան, քահանայք առանց արժանեաց, հաւատացեալք առանց հաւատոյ կամ լուսոյ, ամէնքի խոտովմունութեամբ մի եկեղեցի, որ լուծուում է, և յս խօսքերին կցում է նա աւելի մի նշանաւոր խօսք. «Ո՞ւմ պիտի հասնի այս հարուստ ժառանգութիւնը» (այսինքն Հայոց եկեղեցու ժառանգութիւնը) և մերժելով բոլորի ձգտումները, թէ օրթոդոքսների և թէ բողոքականների, նա բնական ժառանգ է համարում կաթոլիկ եկեղեցուն (°)։ Հայոց քաղաքական վիճակը հեղինակս յուսահատական է համարում, որովհետեւ մէկն սպանում է հային, միւսը խեղդում, իսկ երրորդն ուղուում է շահու նըպատակով ստրկացնել նրան։

Այսպիսի յարձակումներին գիմանալու անընդունակ է տեսնում նա հայ եկեղեցուն և իրր ապացոյց առաջ է բերում մի հայ եպիսկոպոսի (?) խօսքը.

— «Բսան տարում, ասում են մի հայ եպիսկոպոսի, ձեր թեմը բոլորովին բողոքական դարձած կը լինի»։

— Ինչ ի՞նչ փոյթ, պատասխանում է ժողտալով եպիսկոպոսը, քսան տարուց յետոյ ես էլ չեմ լինիլ, Ինչնից յետոյ կուզէ թող ջրհեղեղ լինի»։

Ճիշդ է նկատում հեղինակը, որ այսպէս խօսողն աւելի է քան թէ հիւանդ. բայց այդպէս է խօսում ամէն մի հայ եկեղեցական.

Գրա դէմ բողոքում է հայ եկեղեցու հարիւրաւոր պաշտօնէից արիւնը, որ դեռ նոր է թրջել իւր հայրենի հողը.

Նոյն այս ձգտումներով գրուած մի յօդուած է „Le catholicisme en Arménie (կաթոլիկութիւնը Հայաստանում) երկար ու ձիգ յօդուածք, որ պատմական մի տեսութիւն է յայտնի կաթոլիկական աղբիւրից. Այս յօդուածին նիւթեր է մատակարարել գերապայծառ Ազարեանը, Չամչեանի և այլոց գրած հայ կաթոլիկների և հայոց կաթոլիկութեան պատմութիւնն է այդ, որ հերքելու համար հատորներ պիտի գրել. Այդ պատմութիւնը ծնունդ է միութարեանների և կոլլէճեանների մօքի և զուգահիսկութեամբ հերքուում է մի այլ կաթոլիկ հանդիսի նորերս հրատարակած մի կոլլէճեան հայ վարդապետի պատմութեամբ, որ ոչ մի սատանայական միջոց չէ խնայել Մարգենում կաթոլիկութիւն հաստատելու համար.

— Կաթոլիկ աշխարհը, մասնաւորապէս ֆրանսիական պատէրները սաստիկ զրադուած են հաւածուած հայ քրիստոնէից ծակատարով, կղերական թերթերն զրադուում են հայ եկեղեցու արդի վիճակով և քննելով նրա քաղաքական գրութիւնը, հայոց միակ փրկութիւնը կաթոլիկութիւնն են համարում. Այս առթիւ „Annales catholiques“ մինչև իսկ ներդրութիւն է յանձն առել ցրելու հայոց կասկածները. ֆրանսիացի պատէրների կարծիքով Հայաստանեայց եկեղեցու փարաիին հաւատարիմ հայերը խորում են այլ եկեղեցիների միութիւնից ազգայնութեան գաղափարի համար. Կաթոլիկ թերթը ձգնում է ապացուցանել, որ եթէ արդարացի էին հայոց եկեղեցու երկիւղները վերաբերութեամբ բիւզանդական եկեղեցու անարդար են կաթոլիկութեան վերաբերութեամբ. Անշուշտ աւելորդ ջանք կը լինէր ապացուցանելը, որ մենք դժբախտ միութեան փորձերից ի՞նչ քան ենք վնասուել, Սեկայն միայն կաթոլիկները չեն, որ խեղճ և նահատակ հայ եկեղեցու ապագայի մասին հոգում են. սլաւեան բարեգործական ընկերութեան աղբիւրի 7-ին նստի ժամանակ այդ խնդրով զբաղուել է և ոռւս զօրավար և աստուածաբանութեան սիրահար պ. Ա. Կի-

րէն, որի կարծիքով արեւելքում յաջողութիւն ունենալու համար ոռոս քաղաքականութիւնը պիտի միտին զերաւական ժողով գումարէ հերձուածներէ, հայոց, հարեւնիւրի և զպոնիւրի եկեղեցու խնդիրը պարզելու համար, Չենք հասկանում թէ «հայոց եկեղեցու» ինչ խնդիր կայ, որ պիտի պարզուի, բայց զարմանում ենք, որ աստուածաբան—զօրավարը չը գիտէ, որ հայոց եկեղեցին ալլ ևս տիեզերական ժողով ճանաչել կարող չէ, տիեզերական ժողովները երրորդով վերջացած են մեր եկեղեցու համար, Մահուան հետ կուտող հաւատացեալների հոգու փրկութեան համար մտածելուց առաջ պէտք է մարմնի փրկութեան համար մտածել, այդ է պատուիրում և «Սամարացու առակով» մեզ վարդապետող Փրկիչը:

ՕՐՓՈՒԴՈՒՅՍ ԵԿԵՂԵՑԻ.

ՏԻԵՋԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԻՒՆ.

— Գերերջանիկ Անթիմոս Է. պատրիարքի վիճակն ևս սկսում է ծանրանալ, Եւրոպական օրաթերթերն հաղորդում են, որ արդէն Կ. Պոլսում մի կուսակցութիւն է կազմուել նրան գահընկեց աւելու իրրե թէ այն բանի համար, որ յունական եկեղեցու շահերին պաշտպան չէ Բ. Դրան առաջ:

— Կրետէ կղզում ծագած ապստամբութեան առթիւ սուլթանը պալատ է հրաւիրել պատրիարքին և աղբարարել իւր հեղինակութեամբ զսպելու ապստամբ կրետացիներին:

ՆԱԿԵՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ.

— Ձատիկ յաջորդ շարաթը Յունաստանը տօնեց իւր ազատութեան 75-ամեակը մեծ եկեղեցական և աշխարհական հանդիսով, Զին Յունաստանի փառքերից մէկն էլ «ողիմպական խաղերն» էին, որ այս առթիւ վերսկսուեցան, Այդ խաղերի տեղը, հին ասպարեզը կամ ստադիոնը նորոգելու համար մի հայրենասէր Աւերով անունով մեծ գումար էր յատկացրել, Աղիմպական խաղերին մասնակցեցին Եւրոպական ազգերից շատերը, բացման օրը 80,000 ժողովուրդ ներկայ էր հանդիսին, որ 12 օր տևեց, համաձայն կառավարութեան որոշման այդ խաղերը պիտի տեղի ունենան հին ձևով ամէն չորս տարին մի անգամ, Հանդիսի բացումն սկսուեցաւ եկեղեցական մաղթանքով, որին արքունի տունն էլ ներկայ էր:

ԲՈՂԱՐԱՐԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ.

— «Հաւատակից» են բոլարները ոռոսաց թէ՞ ոչ» ահա մի խնդիր, որով զբաղուում է ոռոս մա-

մուլը, որովհետեւ 1872 թ. Կ. Պոլսի ժողովով բողարարները հերձուածող են ճանաչուած իրրե եկեղեցու մէջ «ցեղական կամ ազգային» բաժանումն մտցնելու համար, Ռուսաց «եկեղեցական համալսարեն» համաձայն է, որ այդ վէճը ծագել է Կ. Պոլսի պատրիարքարանի շահախնդրութիւնից և ընդունում է բոլարներին հաւատակից ոռոսաց:

ՌՈՒՍԸՑ ԵԿԵՂԵՑԻ.

Ս. ԹԱՅԱՂՈՒԹԻՒՆ ԶԱՆԴԵՐ ՄՈՍԿՈՒՍՅՈՒՄ.

Ամբողջ Ռուսիայի և գրեթէ բոլոր աշխարհիս անձկանօք սպասուած մեծ հանդէսը կատարուեցաւ, Կայսերական պալատի նախարարի հետագիրը, որ աւելտեց մեծատարած տէրութեան բոլոր բնակիչներին այդ ուրախութեան լուրն, ուղարկուած է Մոսկուայից մայիսի 14-ին առաւօտեան 11 ժամին:

Կէս տարի է ահա, որ Մոսկուան պատրաստուում էր այդ մեծ հանդիսի համար, միջոցներ որ ժամանակիս քաղաքակրթութիւնը ընձեռում է շրջելութեան համար, բոլորն էլ գործ էր դրած Մոսկուան և Կրեմլը զարգարելու համար, Աշխարհիս չորս անկիւններից, բոլոր քրիստոնեայ և ոչ քրիստոնեայ ազգերն իրենց ներկայացուցիչներն էին ուղարկել այդ հանդիսին շուք տալու համար, Եւրոպական և ասիական մեծամեծ տէրութիւնները մրցում էին միմեանց հետ Ռուսիոյ մեծազօր Կայսեր իրենց խորին պատկառանքը ցոյց տալու համար, Մայիսի 6-ից մինչև 26 Մոսկուան մի արտասովոր և չտեսնուած կենդրոն էր բոլոր ազգերի ներկայացուցիչների, սկսած Ամերիկայից մինչև 2ին ու Ճափոն, Էսկիմոսներից մինչև Սիամ և Հնդկաստան, Այս ներկայացուցիչների մէջ կային անկախ թագաւորներ, իշխաններ, արքայազներ, նախարարներ և բարձրագոյն աստիճանի հոգեւորականներ, այլ և աշխարհիս գրեթէ բոլոր լեզուներով լոյս տեսնող մամուլի ներկայացուցիչներ, Արտաքին ներկայացուցիչներից աւելի բազմաթիւ և բազմազան էին Ռուսիոյ ներքին ներկայացուցիչները, ազնուականների պարագլուխները, քաղաքապետները, գիւղապետները, քրիստոնէից, մահմեդական և նոյն իսկ կապաշտ ու բուդդայական կրօնների ներկայացուցիչները:

Առանձին շքեղութեամբ տեղի է ունեցել Կայսեր մուտքն ի Մոսկուա, որի մասին հիացմունքով է խօսում ամբողջ մամուլը:

Թագադրութեան հանդէսն սկսուել է առաւօտեան 9 ժամին, երբ Մոսկուայի բոլոր եկեղեցեաց զանգերն սկսել են հնչել ու ծայնիցիկ աշտարակից որոտացել են թնդանթները, Կայսերական Զոյգըն երբ մերձեցել է Ուսպէնսկի տաճարի դրանը:

ընդառաջել է հոգևորական դասն, Մոսկուայի մետրոպոլիտը ճառ է խօսել, Պետերբուրգի մետրոպոլիտըն ա՝ խաչը մատուցել է ի համարյոր, իսկ Սիմեոնը է սրակել օրհնած ջրով, Ցածարում ըսկսուել է ապա թագադրութեան հանդէսը, որին մասնակցել են բոլոր ուսու բարձր հոգևորականութիւնն և օրթոդոքս պատգամաւոր եկեղեցականները, ժամը տասից 4 վայրկեան անցած Վայսըը հաճել է թագը գնել Իւր գլխին, իսկ երեք վայրկենից յետոյ փոքր թագով պսակել Վայսըըհուն, ժամը 10 և 40 վայրկենին սկսուել է Վայսերական տիտղոսների ընթերցանութիւնն, որին ձայնակցել են դուրսը թնդանօթներին որոտներն, Ապա մերձեցել են կայսերական ընտանիքի անդամներն և օտար ներկայացուցիչներն ի շնորհաւորութիւն, ժամը 10-ից 55 ըսպէ անցած Վայսըը սկսել է ծնկաչօք կարդալ ուրուած աղօթքը, ապա Պետերբուրգի մետրոպոլիտը կարդացել է կայսերական մաղթանքը, որին ամենքը ծնկաչօք ունկնդրել են, Այս աղօթքից յետոյ տեղի է ունեցել օծումն և հաղորդութիւնը, որից յետոյ Վայսերական Զոյգը Կարմիր գռնից ողջունել է ժողովրդին, որ պատասխանել է որոտաձայն ուռուայով:

— Թագադրութեան աւթիւ առատաձիր վարձատրութիւններն են ստացել բոլոր բարձր պաշտօնեաները՝ ինչպէս միշտ, այս անգամ ևս չէ մոռացուել ժողովուրդը, Վայսերական հրովարտակը անհամար պատժապարտներին պատիժները ներել և թեթեւացրել է, բացի դրանից ներուել է և ժողովրդական հարկի պարտքերից մի մեծ գումար, մերձաւորապէս 107,000,000 ռուբլի:

— Ռուսիոյ բոլոր քաղաքներում և գիւղերում մայիսի 14—16 մեծահանդէս տօներ են կատարուել, ամենուրեք շքեղ ճրագայլոց է եղել երեք գիշեր շարունակ, Հատ քաղաքներ և գիւղեր յաւերժացրել են թագադրութեան յիշատակը մշնայուն հաստատութիւններով:

— Մոսկուայի մեծահանդէս ուրախութեան տօներին մի գժբախտութիւն տխրութեամբ է համակել ամէնքին, Խոգինսկի դաշտի վերայ պատրաստուած ժողովրդական ճաշին մասնակցող ժողովրդի բազմութիւնը այնպէս է խուժել դէպի ճաշարանները, որ չէ նկատել ճանապարհի վրայ փոքրիկ խրամը, որի մէջ ոտնուակ են գնացել մօտ 2000 հոգի, Վայսերական առատաձեռնութեամբ հոգ է տարուած թշուառների ընտանիքների համար:

ԲՈՂՈՔԱՅԱՆ ԵՆՆՆԵՐ.

ԳԾՐՄԱՆԻԱ.

— Բողոքական Գերմանիան ծանր օրեր է անցկացնում, Վիլհելմ կայսրն իւր անհաստատ համա-

կրութիւններով և հակակրութիւններով մեծ վիշտ է պատճառում բողոքական գերմանացիներին, Իտալիա ճանապարհորդած ժամանակը Վիլհելմ կայսրն այնքան սիրալիր և անօրինակ մտերմական տեսակցութիւն է ունեցել պապի ներկայացուցիչներից մէկի հետ, որ բողոքական եկեղեցականութիւնը ներել կարող չէ, Բայց աւելի ևս գրգռուել է այդ եկեղեցականութիւնը Վիլհելմ կայսրի մի հեռագրից, որի մէջ նա պատուիր էր թաղաքականութեան մէջ խառնուելն է դատապարտում, Ահա այդ հեռագիրն.

« Ետեօկերն այն վախճանն ունեցաւ, որ ես տարիներ առաջ գուշակել էի: Բաղաքական պատերազմներն անտեղութիւններ են: Ու՛ր քրիստոնեայ է, նա ընկերական. (Social)» է, քրիստոնեայ ընկերական» յիմար քան է եւ տանում է դէպի անծնանաճութիւն եւ անհամբերողութիւն, որոնց երկուսն էլ քրիստոնէութեան բողոքովն հակադիր են: Պարոն պատերազմը թող իրենց համայնքների հոգոց համար հոգան, մերձաւորների սէրը մշակեն, բայց քաղաքականութիւնը թողնեն, քանի որ այդ նրանց գործը չէ: Վիլհելմ կայսր եւ թագաւոր:

Այս օրերս Հռոմաքարտում ժողով պէտք է գումարեն նոյն այդ «ընկերական պատերազմները, քրիստոնեայ» սրունք պատրաստուում են բողոքելու այդ խօսքերի դէմ:

25 մայիսի:

Ն. Զարաման.

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ—ՊԵՏՄԱԿԱՆ

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԽԱԶԼ.

Սիրտս վշտահար, մոլորուած մտքով
Նայում եմ՝ առաջ, դիտում եմ՝ հեռուն,
Եւ հարցընում եմ՝ վրհաստած հոգով
Թէ ո՛ւր պիտ հասնի մեր նաւն երերուն:

Ալեծուսի ծովին դարձած խաղալիկ
Եւ խաւարի մէջ կորցրած ուղին,
Առաջ ենք գնում՝ վաւատակած, լռիկ,
Անգոր հալատակ մեր ճակատագրին:

Եւ տեսնում եմ՝ ես, ամէնքս խոնարհ,
Մի յուսով միայն չենք ընկճուում՝ ցայսօր.
Այդ մեր փրկութեան խաչն է լուսավառ,
Մեր յաւէտ անշէջ փարոս դարաւոր:

Սեւաթոյր երկնից միայլ երեսին
Փայլել է նա միշտ իբր յուսոյ մի շող —
Սիւն կենդանութեան, Մայր Էջմիածին,
Տարագիր հօտի արթուն ժողովող:

Ծ. ՅՈՂԱՆՆՈՍԵԱՆ.